

Balatoni téli halászat.

Írta : dr. Horváth Károly.

A jeges halászatnak sokféle módja van, legnevezetesebb a kerítő jeges halászat a magyar tengeren.

Mikor a tél beköszönt, a Balaton halászsága rendbeszedi a »jégre való szerszámait«. A halászbokor (így hívják az együtt dolgozó halászok csoportját) rendszeren 12 személyből áll, ú. m. 2 vezéres, vagy rúdhajtóból, 8 halászból és 2 jegelő vagy lékelőből.

Hogy könnyebben és biztosan mozoghassanak a jégen, ú. n. jégpatkót kötnek csizmájukra, a sarok elé, a homorulatban szíjazzák fel. A síma jégen libasorban, rendszerint egymástól távol — kivált ha a jég nem biztos — kiballagnak a munkára. A hálót szánkón húzzák maguk után, ott van a

jégvágó fejsze vagy **szakóca** is. Mikor arra a pontra érnek, ahol az első hálónást, az első »vonyót« akarják csinálni, a vezéresek kijelölik a »bedöntő« vagy eresztő lék helyét a jégen.

A bedöntő lék rendszerint $1\frac{1}{2}$ m hosszú és 1 m széles. Szemben vele az ajtó (húzó lék) már 2 m hosszú és $\frac{1}{2}$ m széles. A bedöntőből jobbra és balra lékeket (sorlék a neve) vágják az ú. n. saroklékig, hogy a leeresztett hálót szét tudják vonni teljes egészében. A lékek egymástól 18 lépésnyire (14 m) vannak. A sarokléktől előre számítva készülnek az **oldal-** vagy **hajtó-lékek**, ezek is 18 lépésnyire. A sorlékek száma a nagy bedöntő lék körül 18, az ajtónál már csak 16. Így a bedöntő fej szélessége kb 240 m, a kivonó feje pedig 210 m. Az oldalt levő hajtólékek száma 40—50, így az oldalak hossza 600—800 m. Nagy munka ezt a sok jegelést elvégezni.

Természetesen nézőközönség mindig akad. A falubeliek egy része »fakutyákon« — székalakú ülőszánon, melyeket a síma jégen nyilsebesen hajtanak 2 hegyesvégű bottal — követi a halászokat.

Amikor a kiszemelt és elkészített vonyóhoz érnek, a bedöntő mellett megállapodnak, rendberakják az öreg hálót és lerakják a jégre a többi szerzámot.

A jeges halászatra való öreg háló hossza kb. 200 m. és zsákja is van. A háló 2 végén levő apacsfához kötik a húzókötelet, mely 4 egyenlő részre van osztva. Felehosszában a bötök, egy nagyobb csomó, a negyedekben pedig egy-egy kisebb piros rongydarab van belefűzve, két céla. A 100 méteres húzókötel vége a vezérrúdhoz van kötve, amely egy 3 részből összeerősített 20 m-es rúd. Ezzel a vezérrúddal vezetik a húzókötelet a jég alatt léktől-lékig s minthogy a lékek köze 18 lépés, vagyis kb. 14 méter, a vezérrúd hossza pedig 20 m, az mindig túler a lékek közein.

Legelőször a 2 vezérrudat dugják be kétfelől a lék alá, majd bedöntik a bedöntőn a hálót is, úgyhogy zsákja kerül legkésőbb a vízbe. A vezéresek rúdhajtó csáklával vagy vellával hajtják a rudat léktől-lékig a jég alatt.

Mikor a vezérrúd elérte és félig meghaladta a belső saroklékeket, a vezéresek egymás felé kiáltják : »fordíts« s mind a ketten egyszerre fordítják meg a rudat a jég alatt az oldallékek irányába. Mialatt a 2 vezéres az oldalakon lékről-lékre tolja a 2 vezérrudat, ügyelve arra, hogy mindkét oldalon egyformán haladjanak, a többiek közül a »cibékesek« egy-egy léken egymással szemben »kifejtik« a húzókötel egy-egy darabját egy-egy léken s karikára rakják a jégen. Ők húzzák tehát a hálót a jég alatt, míg a vezérrudak csak a jégre karikába rakott üres húzóköteledarabot húzzák be újból előrébb a jég alá.

Mikor így lassú, állandó munkával a vezérrúddal a külső saroklékekig eljutottak, a rudakat az ajtólek felé fordítják. Hogy a két egymásfelé haladó rúd a kötelet magával ne húzza, illetve a háló idő előtt össze ne záruljon, a saroklékekben egy-egy ember vállával addig tartja a húzókötelet, míg a háló oda nem ér, vagyis a saroklékektől kezdve a húzókötel szögben törik meg befelé, de a háló mindvégig kifeszítve marad.

Mikor a vezérrudak az ajtó felé fordultak s már csak 8 lék van hátra és a jég alatt a háló szárnyai egymás felé kanyarodnak, az egész társaságot megszállja az izgalom, a puffogató meg odaáll a közepén az ajtó előtt levő lékhez és tölgyfagöröcsből faragott csészealakú nyélre erősített szerzsámjával elkezdi puffogatni, a kivájt résszel csapkodni a vizet, vagy a kihúzott vezérrúddal ütögetni a jeget. Mindezt azért teszik, hogy a halak a hálóba

menjenek és ne meneküljenek ki belőle. De úgy is visszariadnak a halak a felettük mozgó sok embernek a zajától is.

Mihelyt a 2 vezérrúd hegye az ajtóban megjelenik, megragadják és úgy, ahogy jött, keresztben kihúzzák a jégre. Utána vonják a kötelet, melybe az emberek cibéjükkel belekötnek és keresztirányban, egymástól távolodva, folyton haladva, megszakadásig húzzák, hogy a két hálósárny mennél gyorsabban összezáruljon, a háló a jég alatt zárt körben álljon, hogy a hal ki ne szökhessen. A háló egyenletesen, sorban érkezik meg az ajtóhoz, hogy a zsákja közepén marad. Egyenletesen húzzák ki most két szárnyát az ajtón. Mikor azután a zsákra és a benne levő halakra kerül a sor, hirtelen kirántják és kiöntik ficánkoló tartalmát a jégre. Fajonkint szétválogatják és nagyság szerint is osztályozva zsákokba öntik, majd gyalogszánkókon (régén lovasszánkókon is) kivontatják a partra.

A halászok jó kedvvel, szinte lelkesedéssel végzik ezt a nehéz munkát. Húzás közben vígan esznek, isznak, pipálnak, huncutkodnak, fel sem veszik a tél hidegét. Pedig de sokszor kárbavész a munkájuk, mert a háló csak pár hitvány keszeggel kerül ki a jég alól, sőt néha olyan tél is van, amely egészben sem fizeti meg a fáradságot. Hisz naponta 2 vonyónál többet nem vethetnek. De ha beüt a »szerencse«, van aztán a jég hátán faluhosszat lakodalom, még a kutya is halat ebédel. Volt eset, hogy 50 q fogast és 60 q keszeget is fogtak egy nap alatt. Az is megesik, hogy 60—70 q hal van egyszerre a hálóban és akárhányszor meg kell nagyítani, tágítani a kivonó léket, hogy kiférjen rajta a háló zsákja. De ilyenkor van értelme a halászéletnek.

A film feliratai.

I. Balatoni téli halászat.

II. RÉSZ.

A jeges halászat.

3. A felvételeket a Magyar Film Iroda rt. és a Pedagógiai Filmgyár rt. készítette.
5. A halászok napkeltekor vonulnak ki a munkára.
6. Leszedik a hálót a szánkóról és lerakják a jégre.
7. A bedöntő-lék kivágása.
8. A jegelő.
9. A jegelők hosszú, egyenes sorokban vágják a lyukakat.
10. A vezérrúd.
11. A vezérrúd beeresztése.
12. Tolószerszámok: a villa, vagy nagy csáklya, a gemics.
13. A vezérrúd előrehajtása.
14. Az istáp beeresztése.
15. A háló bedöntése előtt a halászmester gondos szeme még egyszer megvizsgálja a hálót.
19. A háló bedöntése.
17. A zsák is becsúszik a jég alá . . .
18. . . . és ott csúszik előre az ajtólék felé.
19. II. rész, 1. felvonás vége.

21. A hálózó kötél kiszedése.
22. A jégpatkó.
23. Hálózók szaladása a kötélért.
24. Megérkezés a szalasztóhoz.
25. A cibékkal megfogják a kötelet.
26. A szerszám mindig követi a bokrot.
27. A halász munkaközben ebédel, szórakozik és pipázik.
28. Nádcsovön iszik a tó vizéből.
29. A halászmester és a küldönc fakutyákkal viszi az üzenetet egyik bokortól a másikig.
30. Ilyenkor néha még versenyzás is van.
31. Rianás.
32. A sarokléknél (szöglék) a vezérrudat átfordítják az ajtólék felé.
33. Ajtó (kihúzólék) készítése.
34. A vezérrudat kiemelik és vele »zurbolnak«, ütögetik a jeget, hogy a megriadt hal a zsákba fusson.
35. Markolás. (A zsákmány kihúzása.)
36. Itt a zsákmány.
37. Útban hazafelé.
38. V é g e.